Ч. 116. Чернівцї, пятниця дня 30. вересня (13. жовтня) 1905 р. Рочник XXI.

ВИХОДИТЬ в ЧЕРНІВЦЯХ
що середи, пятницї і недїлї,
з тижневим додатком
„РУСКА РАДА“.
Редакция, адміністр. і експедиция
при улици Петровича ч. 2.
Рукописи звертає ся лише на попереднє застереженє. — Рекламациї неопечатані вільні від оплати почтової.

БУКОВИНА

ПЕРЕДПЛАТА на „БУКОВИНУ“
разом з „Рускою Радою“:
на цїлий рік . . . . . 20 К. — с.
„ пів року . . . . . 10 „ — „
„ чверть року . . . 5 „ — „
„ місяць . . . . . 1 „ 70 „
Поодиноке число „Буковини“ 16 сотиків.
Передплата і належитість за інсерати платні в Чернівцях.

ПОБІДА КОРРУПЦИЇ.

(X) Послїдний акт виборчої кампанїї в доповняючім окрузї Серет-Сторожинець-Чернівцї покінчив ся і то некорисно для нас подібно як свого часу доповняючий вибір до сойму краєвого в Заставнї.

Із покінченєм виборчої кампанїї забирають звичайно голос партийні днєвники, які з одної сторони старають ся програну в однім случаю ґенералїзувати до цїлковитої руїни противної партиї та звести єї до доказу повного безсиля противника на цїлій лїнїї а з другого боку орґани партиї побідженої старають ся прибрати програну в такі акцесориї, щоб вона вийшла в уяві читача не на програну а прямо на побіду. За майстрів в сїм послїднім способі моглиб послужити кацапскі статї по останних виборах до сойму.

Сумлїнність полїтична мусить однак проти такого оцїнюваня полїтичних фактів сказати своє veto! Полїтика, яка кладе собі за цїль добро загалу, осягненє високих ідеалів, не потребує послугуватись вічним гіпнотизованєм читачів, не потребує зовсїм читаючої публики обманювати, зводити єї до безмозґої товпи, яка вічно потребує опяніня духового. Публїцистика того рода рівноварта педаґоґічно-виховавчому впливови коршмаря, що без впину розпиває населенє, аби — мовляв — укоїти його смуток а піднести уровень часами й невеличкої радости.

Оттакий спосіб інформованя загалу може бути а навіть виказуєсь на дїлї хосенним для хвилевих успіхів, одначе не може довести до чогось доброго у вихованю народу, який мусить дійти до того, щоб складав ся із одиниць із зрілим осудом полїтичним.

В виду сего уважаєм конечним вислїд послїдних виборів обговорити без ніякої вкритої гадки, без обиняків, вважаючи що само евентуальне біленє зарисованого муру не надалоб йому цїпкости, та що кождий факт полїтичного житя, отже й послїдні вибори є свого рода memento на будуче. Не даром же сказано, що істория є вчителькою житя — розуміє ся для того, хто вміє єї читати.

День 10. жовтень 1904 був добою народин вільнодумства на Буковинї, а 10. жовтень 1905 замок добу его єствованя. Вівторковим вибором виказала Буковина, що у неї нема стільки моралї публичної, щоб не лишити безкарною, безсоромну зраду поступового прапору ради особистої амбіциї і родинної погонї за наживою й пристановищами.

Руский кандидат сов. Артур Малик перепав 137 голосами, не одержавши нї в однім повітї абсолютної більшости проти д-ра Авреля Ончула, кандидата коалїциї всїх буковиньских партий реакцийних включно із москвофільськими ренеґатами, що одержав переважаючу більшість голосів, бо аж 342. Формальна і фактична побіда в сїм случаю очевидна. Сего оспорювати годї. А коли приняти, що імя Ончула се синонїм тотожність із буковиньскою реакциєю, попівством, та селяньства зледащуванем і крайним коррумпованєм то признаємо, що п. Аврель побідив рішучо. Затяжні писаки грошолупів говорять навіть про „сьвітлу“ побіду се певно намек на блеск юдиних сребреників „батька вільних виборів“ на Буковинї.

Говоренє про те, неначе виборцї голосуючі на д-ра Ончула приймали полїтичну програму його згл. реакцийної коалїциї — се тільки кепский жарт а зглядно з'їдливий, коли тою програмою має бути готівка виплачувана за голоси. Кандидат, який не обізвав ся по руски й словом, дістає десятки руских голосів! Ключем до сеї дивної загадки є тільки нечувана коррупция. За голоси плачено без женади й церемониї казочні суми. Сам серетский повіт, куди виїхав вже в недїлю на аґітацию пресловутий Титус Ончул — лиґнув 20 тисяч корон. І сим як раз обяснює ся, що навіть в Серетї одержав сов. Малик меньшість, бо в послїдний момент перейшли на бік Ончула Словаки, Липовани й Мадяри, ті самі Мадяри, що дали свого часу такого перцю грошолупам в Серетї. Осел наладований грішми переходить найвисші мури; грішми мож нинї на жаль купити мало що не кождого буковиньского виборця. Коррупциєю здобуто голоси і в окрузї Чернівцї-Садаґура, де як ми вже згадували аґітатори платили по 1000 корон за голос! Ґрунт для коррупциї в Садаґурщинї приготовила тогорічна кандидатура Фльондора, якого вибори коштували 40 тисяч корон. Вислїд голосованя в повітї черновецкім, дотеперішній доменї Лупія, лише вказує, чим він аґітував при давнїйших виборах, як він виховував темний нарід. Не треба забувати й сего, що й волоскі мужики не голосували так на „сухо“ із переконаня, бож для них волоска інтелїґенция зробила досї аж тілько, що між Ромунами є грамотних мужчин всего навсего 14 проц. — а 86 проц. анальфабетів! Мужика держить ся нарочно в темнотї, щоб мати податний ґрунт до деморалїзацийних експериментів. Грішми здеморалїзовано селян до краю. За нечисленними виїмками зведено мораль виборцїв до етики уличницї, яка за гроші продасть ся будь кому. Отсе підкопуванє моралї публичної буде ще довго метити ся на буковиньскім населеню, а чейже пімстить ся і на самих деморалїзаторах. А поки що сей вибір остане нестертою плямою на Ончуловій минувшости. Історична немезіс свої присуди відпочує але їх не зносить! Гроший на вибори зложили самі волоскі бояри і попи із цїлої Буковини 40 тисяч корон, про ще обельнїйші жерела із Букарешту не хочемо згадувати, бо се річи, яких не можна доказати. Впрочім національна управа Волохів вже на початку виборів зовсїм отверто печатала десятки тисяч, які треба заплатити виборцям. Се булоб плаченє готівкою, а про виплачені, а ще більше обіцяні пожички із краєвого Банку, де президиює п. Лупу, не треба й повторювати.

Поборено нас в першій лїнїї грішми, а за тим ішов звісний террор і натиск з гори із боку волоского попівства, майже всїх двірників і писарів громадских і вся-

---

В. Оркан. Серед пітьми.

Переклав Франц Михайлів.

Ніч...

Страшна та тиха ніч. Над землею нависли чорні хмари, а в них дрімає сотня громів, що оповили тайною мракою смерть, — вони не сплять, а ждуть притаївши ся й спокійно дрімають як змії. Битим шляхом лине товпа. Безмірне множество народа спішить широким гостинцем. Ліворуч них вертеп, праворуч незнакомі поля, а перед очима темрява і не видно дороги, — куда йде, в якім напрямі, до яких веде овидів...

Ті, що ведуть сей дивний похід виглядають на людий, що стоять на розпутю житя і смерти. Конечність висунула їх вперед, конечність лиш, бо чейже хтось мусить вести, коли товпа не насуває ся одною лавою. Немилосердна судьба зробила їх провідниками народа, а на чоло тих провідників виступив жах, блїдий жах.

* * *

Юрба, що гине в пітьмі, здаєсь, не думає про свій шлях — лишає провідникам сей солодкий тягар в доказ своєї незвичайної ласки. — Воняж дякують їй мертвою усьмішкою за велику власть...

Осторожно, звільна посуває ся сей похід по затраченім шляху. Проводирів проймає зимна дрож, коли лиш похозне ся їм нога, коли тілько задрожить земля.

Вперто пробивають орлиним зором сутїнь — зірницї більшають в пітьмі — а шлях на один крок вперед зникає з очий, розливає ся в чорній, оловяній ночі...

В розпуцї сумнївають ся вони, що істнує день... Вірять одначе, що сонце випалило ся та погасло, що місяць, зорі й иньші сьвітила загинули — лишає ся одна безмежна темрява, що вічно, вічно, вічно тревати ме...

Померли добрі боги, поборені богами пітьми, що стали кріпкими властцями, відколи відобрали людям віру в вічно треваюче сьвітло.

В началї була Ніч.

Пекло вигасло — на його місци остала сажа... Від тепер ангели служать богам пітьми...

А суть межи йдучими й такі, що в розпуцї повірили в ніч — та не забули своєї давної віри — в ясне сонце. Тії з тугою вижидають ясного дня.

Але межи всїма нема нї одного, що зміг би зором перебити пітьму, яка своєю киреєю огорнула сьвіт. Нї одного, який пробив би вікна на незнакомі поля, виступаючі краєвидом перед зачарованим оком, щоби хотяй сьвітлом метеору осьвітив шлях, а вигорівши погас під ногами.

Нема нї одного!

Чорні оловяні хмари висять над землею. В кождій дрімає сотня громів, що оповили в тайний сумрак смерть — що не сплять, лиш ждуть як змії причаївши ся і спокійно дрімають.

IX. 1905.

НОВІ КНИЖКИ.

2)

Іван Франко. **Мойсей.**

(Дальше.)

Сама поема розпадаєть ся на 20 сьвіів, писаних анапестовими чотировершовими стрічками...

Після сороклїтної блуканини станув Ізраїль під Мойсеевим проводом на моавских долинах мрачних. Треба ще тільки перейти скелисті верхи Моави, а за ними вже розвертаєть ся обітована земля Палестини, прорізана сафіровими водами Йордану. Але ізраїльский народ перебратись через них не думає. Сорок лїт чув він пророчі мови про обітовану землю і вкінци попав в апатию. Палестина стала для них фатою морґаною, а пророчі слова брехнею, на яку й вухом не ведуть. Зледащілі Ізраїльтяни вже не думають й кроком поступити дальше, не думають ставати з ворогом до бою, лиш вигрівають ся на сонци по драни́вих наметах. Їхні воли й осли зійшли на пашенє осету й бодяків, а вони самі вдоволені, що з'їдять наготовлені жінками недобірні страви. Тільки дїтвора одна по степу дивні іграшки заводить: „то вовє, мурує міста то городи городить.“ Напів сонні батьки нераз хитають з дива головами, де дїтвора набралась сих забав. Не від батьків зледащілих, хибань „пророцькі слова перейшли в кров і душу дитині“?

А той, що голосив пророчі слова, також не дрімає. Без роду, без стада і жінок стоїть він край могили затоплений у думах журних.

„Все що мав у житю, він віддав
Для одної ідеї
І горів і ясніє і страждав
І трудив ся для неї.“

Як буря вирвав він свій люд із неволї в Міцраїм, та повести його далї не годен. Його голос зомлїв а натхнїнє погасло. Молоде ізраїльске поколїнє глухе на його зазиви, а радше слухає юджень злих духів громади Авірона й Датана. Як не помагали перевазі Мойсея, став він грозити гнївом

ких інтеліґентів волоских навіть по судах. Се ще булоб не все; не треба спускати з ока, що при сїм виборі виступила проти нас цїла Буковина: отже ще й Нїмцї і Поляки і більша половина Жидів, які згідно аґітували проти нас средствами, які лиш в мінїятурі відбили ся в просто скандальнім тровленю на Русинів в майже цїлій буковиньскій пресї. Нїяка клевета не була там за легка, нїяке чернене за совісне. Епільоґ сеї нагінки, для якої не було стриму навіть перед найпідлїйшиими особистиими нападами, розіграє ся впрочім ще перед судом.

Не меньш цїкавим буде головний арґумент аґітацийний грошолупів проти сов. А. Малика. Тут не войовано нї арґументами національної, нї полїтичної, нї економічної натури, лиш загіпнотизовано маси кличем, що Малик—уніят і о горе!—„Ґалїциянин“, хоч одно і друге неправда. Попи прямо відбирали присяги, щоб нарід не голосував на уніята! І то як по самих правиборах по селах, так відтак у Palatul national серед куф пива і горівки. І чиж може бути ще більше сьвятотатсво, ще гірша наруга Христового імени як та, якої допускалось розсатанїле попівство. І на початку XX століття віднесено успіх релїґійною борбою, якою підбехтано темні маси, серед яких процеси ворожбитскі й чарівничі буденна істория. Се вже безсовісна корупция духова.

В сїм коротенькім оглядї внішних причин нашої невдачі поминули ми аґітацию п. Кисановича, але ш. читачі звільнять нас від обговорюваня його ролї, инакше треба би з рівним резоном застанавлятись і над особами фіякрів, які звозили із сїл хмари грошолупівских хрунів...

Поза тим всїм не треба забувати, що велика часть вини лежить і на нас самих. Ми хиба так сильнї, що можем собі сказати правду в очи і холодно єї вислухати! Аґітация по нашім боцї була передовсїм зложена на плечі одиниць, а загал спав, чого найлїпшим доказом, що в богатьох селах не припильновано виборчих лїст, які безприкладно пофалшовано! Де йде о загальну справу мусить працювати загал і то ревно, осьвідомлюючи народ про людьске достоїньство і даючи йому полїтичне образоване. Розуміє ся, що се труд по теперішнїй деморалїзациї нечувано важкий, але він конечний! Ще одно, у наших рядах остиг запал, богато провінциональних інтелїґентів від працї відтягло ся, а були й сумні случаї осоружної зради! Се знова фатальні наслїдки міжуособиць в рускім таборі, які ще всїм в тямцї. Тепер вже хиба всїм стало ясно, що підтинаючи і то безосновно значінє кого небудь із наших діячів, розбиваємо нашу силу, підтинаємо власне значінє, а даємо завоюватись ворогови, який не перебирає в средствах. Але завчасно воріг бенькетує! Коли недавні успіхи нас — що дивно, але правдиво — ослабили, то теперішне хвилеве невдоволенє в здобутю мандату в мішанім окрузї (який був досї все у волоских руках, так, що нїколи навіть не ставлено контркандидата) тільки згуртує нас, стїснить наші ряди в борбі за права поневоленого народу, в якій не можемо числити на нїяких союзників, на нїчо і на нїкого, лише на власну як найдальше ідучу карність, на народну орґанїзацию й полїтичну і національну сьвідомість та на зміну дотеперішної несправедливої ординациї виборчої через заведенє загального голосованя, яке одно тільки зможе зробити конець виборчій корупциї. Тож до працї, до муравельної працї! Гейже із оружем на башти, бо воріг аж тепер зачне ще лютїйше штурмувати на народну твердиню, підпомаганий безстидними кацапским Ефіяльтами!

Становище Русинів

супроти теперішного правительства.

(Промова пос. Ю. Романчука, виголошена в радї державній дня 2. жовтня 1905).

Висока палато! Позвольте панове, що я після всїляких місцевих, специяльних, детайлїчних і особистих справ, обговорюваних чи не більшою частию попередних бесїдників, перейду до властивої річи, до обговореня заяви Єго ексц. п. президента мінїстрів. При тім мушу висказати жаль, що для сеї дебати так мало тут зацїкавленя та що лише принагідні їдкі або дотепні річи звертають на себе більшу увагу. При такім станї річи мігби я властиво зречи ся голосу так, як зробило се дуже богато бесїдників, записаних передомною; але уважаю за обовязок руского посла також при сїй нагоді сказати свое слово.

Коли глянути на теперішне положенє так в Австриї як і в цїлій монархії, то всюди видно невдоволенє, заколот, безрадність і нема чоловіка анї способу, щоби сему лихови покласти конець. А походить се з того, що у нас полїтика від давна не дивить ся в будучність і не тримає ся якогось пляну, а має лише вигоду на увазї. Відси походить також безнастанна хиткість в трактованю так угорских як і австрийских справ. І коли хто гадав, що після памятної авдиенциї мадярских провідників з дня 23. вересня у віденьскім цїсарскім замку наступить наконець щось сяк-так дефінїтивного, що т. зв. коалїцию лишить ся оконечно на боцї: той мусїв зараз побачити свій блуд, коли після різкої відправи почали ся нові переговори, нові оправданя і поясненя.

Та я не хочу входити у відносини між угорским королем а Угорщиною; але що-до відносин угорскої половини монархії до Австриї не могу похвалити сего, що тут з декотрих сторін відзивають ся грізьби і лайки на Мадярів. Се могли би там так зрозуміти, немов би то ми тут сердили ся, що звязь між обома половинами монархії має звільнїти. Тимчасом ми не потребуємо бігати за Мадярами, ми мусимо глядїти на річ цїлком холодно і Мадярам лишати до волї, чи хотять кріпкої і тїсної, але при тім слушної і справедливої звязи між обома половинами держави чи хотять тую звязь цїлком зірвати. *(Притакуваня).*

Длятого повинні ми не ждати аж на услівя Мадярів, а їм подати услівя. Коли вони хотять дальше оставати з нами у звязи, то мусїли би по перше заключити з нами кріпкий, на справедливій підставі опертий союз митовий і торговельний, і то не такий, щоби его можна що десять лїт виповідати, а квота мусїла би бути автоматично установлена, як се вже й нераз раджено, на підставі числа населеня. По друге мусїла би система делеґаций бути змінена основно і дістати цїлком иньшу форму.

Але ми повинні ще й трете услівє подати. При угодї з р. 1867 вимовили собі Мадяри, що в Австриї мусить бути конституцийний лад, бо їм видавала ся достаточною лише порука заступників народу, а не сама порука абсолютного правительства. Отже ми повинні тепер чогось подібного жадати. Ми не можемо вдоволити ся союзом, заключеним лише з меньшою половиною населеня, значить, з самими Мадярами. Ми мусимо мати поруку рід більшости краю, отже й від немадярских народів, котрі там мають більшість населеня. Длятого мусїла би на Угорщинї бути заведена рівноправність народностий і в слїд за тим їм відповідна репрезентация в соймі. *(Живі признаня).*

Весь теперішний клопіт походить з того, що лишено немадярскі народи без опіки і кинено їх на ласку мадярских загорільцїв, а по части й на великі маси мадярского народу не звернено уваги. А се стало ся знов з полїтики хвилевої вигоди, про котру я вже згадував; бо вигіднїйше здавало ся зробити угоду з одною лише верствою чи з одним сторонництвом, нїж покликати до того широкі і ріжнородні маси.

Коли-ж би мало може прийти до сего зрозуміня річи і мало ся на Угорщинї з одної сторони завести загальне право голосованя, а з другої сторони дати опіку немадярским народностям: то на одно таки треба бути приготованим, а то, що такий крок не відразу виказав би успіхів, бо-ж ті елементи довгі лїта були давлені і ослаблені. Длятого треба мати терпеливість і не тратити надії, а вижидати, поки вони не прийдуть до себе і скріпнуть. Але треба їм дати також обезпеку, що не лишить ся їх в послїдній хвили знов без помочи так, як се зроблено з ними давнїйше; инакше глядїли би вони на цїлу справу з оправданим недовірем і не мали би відваги й сили підняти ся.

Приступити-б менї тепер до иньшої річи, о котрій говорив президент мінїстрів, до найважнїйшої внутрішної справи австрийскої, до справи виборчої реформи. Але сегодня не буду о нїй говорити, бо я зголосив тут в сїй справі нагле внесене, то буду мати нагоду докладно річ обговорити, коли се внесенє прийде на чергу нарад. Длятого переходжу до иньшої річи. П. президент мінїстрів застеріг ся, мов би він змінив свое становище до поодиноких сторонництв. Цїлком вірю сему. Бодай що-до его становища до Русинів. лишилось воно точнїсенько те саме яке було. Русинів перед тим занедбувано і іґноровано, тепер так самісенько не дбає ся про них і іґнорує ся їх, хоч иньші, навіть далеко меньші народи таки бодай по части могуть похвалити ся якимись успіхами. І так пр. для дальматиньских Хорватів, числом пять разів меньшого народу, зроблено те, що усунено їм намісника; для Словінцїв, котрих є три рази меньше нїж Русинів, усунено краевого президента Країни; Італїйцям постановлено заложити правничий видїл; для Русинів не зроблено нїчого! Русини не годні виєднати не то усуненя намісника чи краевого президента, але хочби тілько старости або повітового комісаря або податкового інспектора, котрий Русинам наливає сала за шкіру. Правда, що се дїє ся задля їх національних противників, задля Поляків чи властиво верховодячого польского сторонництва, котре має в Австриї те виїмкове право, що для него полїтика нїколи не зміняє ся, хоч супротив иньших народів вона часто зміняла ся і зміняє ся, хоч пр. раз править ся з Нїмцями, потому без Нїмцїв і знов против Нїмцїв, раз з Чехами другий раз против Чехів; лише для Поляків є завсїгди однаково прихильна і уступчива полїтика. А дїє ся се не длятого може, що Поляки є сторонництвом, попираючим державу, як то вони часто о собі говорять; вони є що найбільше сторонництвом династичним або, лїпше кажучи, двірским, а їх провідників треба було нераз аж до цїсарского замку взивати, щоби можна було полагодити державні інтереси.

Скоро вже говорю про польске сторонництво, то мушу відповісти на деякі вискази речника польского кола. Ґр. Дїдушицкий сказав, що нїбито Австриї без Габсбурґів і подумати собі не можна. Хоч як я признаю значінє династиї, всеж таки гадаю, що кождий мусїв би жалувати сю державу, коли би її еґзистенция на самій лише династиї стояла. Як відомо, є ще иньші внутрішні і внїшні причини, котрі еґзистенцию держави в середній Европі, зложеної так як Австрия, роблять конечною.

Опісля сказав бесїдник, що „національної терпимости такої, яка є в Австриї, надармо глядати в богатьох иньших державах і що також свобідне висказуванє гадок дозволене в Австриї в дуже широких межах“.

Отже я гадаю, що в сїм разї бесїдник не домагає на очи: він є занадто далековидючий. Він бачить те, що дїє ся далеко, і може справдї бачить вірно; але не бачить того, що є під его боком, в Галичинї, в его повітї і в сусїдних. Того він не бачить, бо инакше не зважив би ся говорити про „національну терпимість та про свободу висказу гадок“.

П. президент мінїстрів говорив дальше, що хоче внести язиковий закон і що занимає ся его виготовленем. Я рад би знати, який то буде той закон і де він має бути внесений. Чи то язиковий закон, призначений лише для Чехії і для Морави, та може ще й для Шлеска, чи для цїлої держави? І чи внесений він буде в краєвих соймах, чи в державній радї? Коли би то мали бути лише специяльні краєві закони, то ледво чи п. президент мінїстрів буде мати щасте з своїми проектами. По перше труднїйша річ в краєвім соймі, де противні сторонництва стоять безпосередно против себе, спонукати їх до уступчивости і особливо там, де більшість є дуже значна, склонити її до зваги на меньшість; все таки мабуть лекше було би десь, сказати би, на невтральнім ґрунтї, як ось тут в державній радї, де найріжнороднїйші інтереси разом заступлені довести до якоїсь справедливої угоди. Крім того, коли би навіть для декотрих країв — пр. для Чехії або для Чехії і Морави — зголили ся обі сторонни на якийсь язиковий закон, то нехай правительство не забуває, що є ще богато инших країв, як пр. краї альпейскі, а ще більше Галичина, де язикові відносини доконче вимагають пеладнаня. [*П. Фреслъ: Пане професор, ми маємо вже закон: 19 артикул основного закона!*] Колиж бо сего за мало; на підставі того артикулу треба ще окремих законів чи закону, щоби в практицї в кождім поодинокім випадку можна рішати. (*П. Фреслъ: Рівне право!*) Певно, що рівне право є засадою, після котрої мусить ся поступати.

Длятого я хотів би звернути ся до правительства з усильним зазивом, щоби не специяльні закони лише для деяких країв, але один закон рамовий або з постановами що-до виконуваня 19-того артикулу основного закона і по мисли того артикулу для всїх країв Австриї, де побіч себе живуть ріжні народности, внесло в палатї послів під обраду.

П. президент мінїстрів говорив дальше про справу унїверзитетів і згадав, що 25 мілїонів корон призначено на вивіноване теперішних унїверзитетів і що врештї згодом також нові унїверзитети мають бути заложені.

Отже звертаю увагу на те, що доси в Австриї є лише вісім унїверзитетів, значить один на $3^1/_2$ мілїона населеня, так що Австрия має менше унїверзитетів, нїж сусїдні держави Нїмеччина і Італїя. Длятого закладанє нових унїверзитетів є й бажане і конечне. А яких треба нових унїверзитетів, покаже ся з отсих заміток:

Доси є пять нїмецких унїверзитетів, два польскі і один ческий. Почислїм Нїмцїв і Поляків разом, то вийде їх щось троха над 13 мілїонів, значить, половина населеня Австриї. Тая половина має сїм унїверзитетів, а друга половина, других 13 мілїонів мають лише

Єгови, але й се безуспішно, бо за впливом Авірона й Датана збір синів Ізраїля, віддавши честь Ваалу рішив, що хто буде обіцювати божий гнїв і ласку, хто буде манити люд за гори „на стріть кінцевої руїни“.

„Той на пострах безумцям усїм
Між отсим поколїнем
Най опльований буде всїма
І побитий камінем“.

Якесь дивне прокляте лежить на товпі, що для найкрасших синів своїх має уперту нехіть а то й каміне...

Та не лякав ся сеї постанови Мойсей. Вже вечеріло, кінчались денні турботи, денеде загомонїла тужна пісня, дехто завів розмову сусїдську про важкі часи, як із свого намету попрямував похилений турботами пророк до майдану серед якого стояло шатро із заповітною скинией. Край намета був камінь, із якого, після звичаю, яло ся промавляти до народу. І вступив на него Мойсей. В очах його горять немов дві блискавицї в хмарі, а білі як сніг жмутки волося стоять гордо мов роги на лобі. І жах затряс народом. Невже він знов почне пророчити і треба буде

„....розбить, розтоптать
Як гнилую колоду,
Кого наші батьки
Звали батьком народу“.

(Конець буде).

однісенький університет ческий в Празї. (*Цїлком слушно!*)

Чи се справедливо? Я не хочу казати, що для других народностий має бути заложене таке саме число університетів, але що найменше повинні повстати три нові університети, щоби один університет припав середно на півтретя мілїона душ.

В справі університетскій, як і у всїм иншім найгірше стоять Русини. Чехи мають бодай один університет; є се певно мало, але таки мають один. Словінцї і Хорвати могуть по части користати з загребского університету, Для Італїйцїв має незадовго повстати правничий віддїл, а крім того мають вони ще й за границею в Італїї богато університетів. А Русини, хоч їх є в Австриї $3^{1}/_{2}$ мілїона, а в цїлій австро-угорскій монархії 4 мілїони, не мають анї однісенького університету, анї в сїй монархії, анї за границею, хоч їх усїх разом є 30 мілїонів.

Та не тілько що-до університетів, а також що-до ґімназий з усїх народів Австриї Русинам найгірше. Коли порівнати число Русинів і Поляків в Галичинї (*п. Зайнфельд: Коломия! Станиславів!*). Прошу лише слухати, я вже прийду й до сего... то видно, що 3,990.000 Поляків — вже разом і з Жидами, котрих є около 700.000 — мають 34 ґімназий, а 3.080.000 Русинів мають лише 5 ґімназий, так що одна польска ґімназия припадає середно на 117.000 душ польского населеня, а одна руска на 614.000 Русинів. Отже Русини більше нїж пять разів стоять гірше від Поляків, хоч рускі ґімназиї все переповнені, хоч прим. у львівскій рускій ґімназиї є над 960 учеників, а до першої кляси станиславівскої ґімнназиї, котру щойно отворено, записало ся над 140 учеників.

Длятого повинно правительство особливо памятати на Русинів; ми-ж не хочемо в культурі оставати позаду инших европейских культурних народів.

На кінци своєї бесїди Єго екцеленция звернув ся до послів з зазивом, щоби ухвалили державні конечности — не правительству, а державі, бо в противнім разї правительство зробить ужиток з свого права і розвяже палату палату послів та розпише нові вибори.

Такі зазиви чували ми і від сего правительства і від давнїйших уже так часто, що ми на се вже досить рівнодушні і холодно принимаємо такі грізьби.

Врештї треба застеречи ся проти того, щоби непризволене якоїсь т. зв. державної конечности мало означати вороже становище проти держави. Парляменти мають дїло не безпосередно з державою, а з кождочасним правительством; що парляментарні більшости чи поодинокі сторонництва признають або відказують, те признають вони або відказують правительству, а правительство, з котрого вони не вдоволені, не має права жадати, щоби мимо того принимано якісь єго жаданя для того, бо то є державні конечности. Жадане, щоби посли в кождім разї признавали державі т. зв. конечности, рівнає ся по части гадцї, мов би то правительство і держава було одно і те саме; а такий погляд є цїлком хибний.

А палату може собі правительство у всякім разї розвязати; нїкому не буде жаль за сею палатою в теперішнім її складї, ледво чи хто за нею уронить слезу. Але я таки спитав би, як правительство уявляє собі склад нової палати послів. (*Цїлком слушно!*) Чи воно гадає, що дістане лїпшу, значить, по єго мисли лїпшу палату, коли своїми дїлами не спонукає населенє вислати сюди инших людий?

Єго екцеленция закінчив словами, що правительство у всякім разї сповнить свій обовязок. Отже ми нїчого иншого й не домагаємо ся, як тілько, щоби воно у всїм сповняло свій обовязок. А що-до нових виборів з окрема жадаємо, щоби воно велїло їх перевести безсторонно, без жадного натиску і — висловлюючи ся чемно — без неправильностий. Нехай правительство сповняє свій обовязок, а народи будуть уже уміли виконувати свої права. Отсим кінчу. (*Браво!*)

ШТУКА ДОВГОВІЧНОСТИ.

Сими днями помер один із найвизначнїйших анґлїйських хеміків Анрі Томпзон в 87. р. житя. Перед 17-ти роками видав він дві лїкарські книжочки, які задля їхної стійности видано тепер разом новим накладом. Томпзон обговорює в них „Диєту при зростаючім віку а меньшаючій чинности“, основану на його довголїтній практицї, яка виказала що бодай половину хронїчних недуг, які доскулюють людем на старість має свою причину в лихій диєтї. Першим промахом в диєтї передовсїм у засібних се „переїджуванє“, яке повинен поборювати кождий совісний лїкар. Томпзон думає, що люди загалом їдять за багато. Та у молодих людий, які видають богато сил із себе через тяжку працю, або через жвавий а то й утяжливий рух, не полишає се нїяких лихих наслїдків. Колиж вже тїло набирає товщу, або чоловік починає за дня відчувати охоту до відпочинку або сну то се вже проявляють ся наслїдки невідповідного віджпвлюваня. Перероблюванє злишної поживи стає при важкій духовій праци і слабім рухови незвичайно важким, а те, що повинно би чоловіка скріпити, стає лише причиною браку апетиту і неохоти до працї.

Анрі Томпзон виступає також проти недостачі індивідуалїзациї при їдї. Приписує ся майже кождому однаковий порядок страв і однакову їх скількість і кождий дорослий чоловік підчиняє ся сему ладови. Тимчасом один чоловік може стравити потрійну скількість того самого, що другого ставить в небезпечний стан переїдженя. Правилом повинно бути в сїй справі те, що чоловік, старіючись, повинен що раз меньше й меньше поживи з'їдати. В сїй справі покликує ся Томпзон на одного мужа із шістьнайцятого віку, якого метода, правильно примінювана причинилаб ся значно до продовжуваня людского житя. Єим мужем був Люїджі Корнаро, сучасник Тицияна, що в 83. р. житя видав правила диєтетичні для старцїв, яких стійність доказував примірoм свого власного житя. Він умер, проживши поверх сто років, без нїякого болю й недуги, заснувши супокійно на своїм кріслї вічним сном. Корнаро поставив тезу, що чоловік чим старший тим меньше повинен їсти та що по 70. р. житя треба обід і вечеру дїлити на чотири їди. Таким робом задержав він сам до пізного віку сьвіжість і спосібність до духової працї.

Анрі Томпзон не лиш що остерігає перед переїданєм, але дає ще богато иньших добрих порад до удержуваня здоровля й осягненя глубокого віку. Велику вагу кладе він на моченє ніг, яке повинно відбуватись кождого вечера в горячій водї. Сего не залишував Томпзон нїколи, хоч би він задля якої небудь причини мусїв лягати спати навіть в дуже пізний час. Ноги треба мочити в водї горячій, яку тільки можна знести через 10—12 мінут. В зимі треба від часу до часу доливати горячої води, щоб купіль не остигала. Моченє ніг у горячій водї веде за собою цїлковите наповненє ніг кровію, яку стягає ся через те з мозку. В той спосіб запевнюємо собі твердий а супокійний сон.

Томпзон поручає ще щоденну воздушну купіль. Се дуже не добре, що наші привички житєві не допускають повітря до нашої скіри, бо через те тратить вона свою здорову поверхню і стає склонною до перестуд. Після думки Томпзона можна би сему лиху зарадити, ходячи кождої днини зараз по встаню із ліжка, неодїтим по хатї — при отворенім вікнї, лише заслоненім занавісою. За сей час можна заняти ся голенєм зглядно фризованєм. Вже по місяцю можна переконатись, що будова скіри стала кріпшою, а з часом стане така купіль для чоловіка необхідною потребою.

(ос)

НОВИНКИ.

Чернівцї, 12. жовтня 1905.

Новий реґулямін для шкіл народних і видїлових. Незабаром появить ся новий реґулямін для шкіл народних і видїлових, що містить в собі богато реформ. Між иньшим заводить він в школах народних надобовязкову гру на скрипцї, науку зручности і робіт огородових, а в школах видїлових надобовязкову науку господарства домового, стеноґрафії і писаня на машинї. Заводить ся також науку совганя і пливаня. Для тих предметів видадуть краєві ради шкільні окремі правила. В міродатних кругах задумують також завести шкільних лїкарів і вправи для швидкого опорожнюваня кляс на случай евентуальної пожежі. Кара тїлесна і на будуче буде строго заборонена.

Кари на малолїтних. Управитель мінїстерства справедливости др. Кляйн видав дня 30-го вересня с. р. розпорядженє о вимірі кари на малолїтних і молодих, котрого головні основи суть слїдуючі: Молодих людий від 14 до 18 року житя, засуджених на кару, треба збирати в одну громадку і відлучати від них таких, котрі вже зовсїм зіпсуті. Коли би число громади перевисшало 25, то треба утворити другу громаду. По можности треба збирати в одну громаду таких, котрі ще можуть поправити ся, або котрі засуджені на лекшу кару. Вибір має переводити дуже оглядно урядник судовий, що має надзір над вязницею. Молодих виновників треба під кождим взглядом, навіть і тодї, коли суть на дворі, держати здалека від прочих засуджених. Вимір кари повинен молодим виновникам дати пізнїйше можність чесного званя. Молодих виновників треба морально підносити, призвичаювати до дїяльного житя і заставляти до роботи, котра би їм давала спроможність зарібку. Молоді виновницї треба учити ручних робіт і уважати на то, щоби опісля могли брати ся до якогось званя. Вязнїв одного суду можна висилати до другого, щоби они там могли бути сполучені в одну громаду. Доки нові законні постанови не установлять основ, після яких треба би обходити ся з малолїтними, треба пробувати по можности так устроїти переважаючий тепер спосіб накладаня кар, щоби тим підносити моральне уздоровленє малолїтних. Розмірно мале число малолїтних, що мають відсиджувати кару, дає також можність, щоби того рода вязнями більше опікувати ся. Позаяк небезпечність потерпіти моральну шкоду при вражливости ума в сїм степени віку буває більша, то треба таких вязнїв, де то лиш можна, розміщувати в окремих до того льокалях і о скілько можна далеко від других кель. Таке відокремленє треба строго удержувати також і в прочих зносинах в домі карнім.

Другі загальні збори товариства „Січ“ відбудуть ся сеї недїлї в В и ж е н ц ї а не в В и ж н и ц ї, як се ошибочно випечатано в попереднім числї.

Замах на ґубернатора. З Підволочиск доносять, що росийский поїзд особовий, котрий мав там приїхати онogд о 1 годинї в ночи, надійшов аж в 16 годин пізнїйше а причиною того став ся намірений замах на ґубернатора. Невислїджені доси злочинцї довідавшись очевидно, що поїздом особовим має їхати ґубернатор, вирвали шини на шляху, щоби тим способом довести до катастрофи. Тимчасом ґубернатор спізнив ся, а за той час пущено поїзд тягаровий, з котрого на місци, де були вирвані шини, розбило ся на дрібні кусні 19 ваґонів і покалїчило ся кілька осіб легко а одна тяжко. Тепер треба на місци катастрофи пересїдати ся.

В Сучаві посьвячено сеї недїлї в присутности краєвого президента і заступників місцевих цивільних і військових властий новий ратуш і прапор корпусу ветеранів.

Сніг і то сильний спав минулої ночи в Сольногородї, нанїсши немало шкоди овочевим деревам.

Чоловік, яких мало. Таких людий, щоби зрекли ся пів мілїона гроший, хиба дуже мало на сьвітї, а прецї знайшов ся такий один. З Парижа доносять: Інжинер Ґазель в містї Клермон-Феррен виграв сими днями на льотериї праси 500.000 франків і зрік ся тих гроший та роздїлив їх межи свою численну родину. Тром дорослим синам, котрі дали по франкови на закупленє льосу, дав Ґазель по 25.000 франків; кождому з прочих семеро дїтий дав по 12.000, а останок віддав жінцї; собі не лишив нїчого, кажучи, що хоче й дальше заробляти для себе на хлїб насущний власними трудами.

Оповістки, іменованя і т. п.

Особисті вісти. Краєвий президент др. Октавіян Бляйлебен виїхав в службових справах до Віденя. — Віцемаршалок краєвий, проф. др. Стефан Смаль-Стоцкий виїхав у вівторок в приватних справах на кілька день до Монахова.

Перші загальні збори читальнї „Рускої Бесїди“ в Звинячу відбудуть ся в недїлю, дня 22 жовтня о 2 годинї по полудни в домі пана Тедора Матковского з отсим дневним порядком: 1. Отворенє зборів; 2. Поясненє статутів; 3. Вибір старшини; 4. Ухвала висоти членьских вкладок і 5. Вільні внесеня. — За старшину: *Іван Бокачук, Тодор Лисюк.*

Економічні записки.

Грошеві посилки австрийских еміґрантів. Рух переказовий між американьскими Сполученими Державами а Австриєю виказує в послїдних роках значний приріст. Із 5,500.000 кор. в 1900 роцї піднесла ся скількість гроший виплачених в Австриї на основі почтових переказів присланих із Сполучених Держав в р. 1904 на 15,800.000 кор. а в першій половинї 1905 року дійшла до 8,800.000 кор. Се по більшій части ощадности еміґрантів, які однак зовсїм не обнимають усеї суми гроший, пересланих ними до дому. Велику частину посилок полагоджують банки, із яких значна часть займає ся виключно тільки такими порученями. Дуже часто зносять ся еміґранти не безпосередно із тими банками тільки за посередництвом аґентів. При сїм дїє ся богато надужить головно тому, що значна частина еміґрантів не знає анґлїйскої мови і не розуміє банкового дїловодства. Щоб сему лиху бодай в части зарадити, увійшло австрийске правительство в порозуміне з фірмою „American Express Company“, яка гроші зложені еміґрантами у еї филїях пересилає до віденьского уряду грошевих переказів, а сей виготовлює почтові перекази для адресатів. І сї зносини дійшли вже до значних меж. Року 1904-го, собто в першім роцї істнованя сего порозуміня, переслано за посередництвом American Express Company 2,126.000 кор., а в першій половинї року 1905 дійшла висота тих посилок до 1,940.000 кор. Подібні відносини в Канадї спонукали мінїстерство торговлї увійти в договір що до грошевих переказів із управою почт канадийских, що істнує вже від 1. цьвітня 1904 року. До кінця місяця червня 1905 року виплачено на основі переказів із Канади 3,100.000 кор.

Із штуки і лїтератури.

Репертуар мійского театру в Чернівцях. Нинї в четвер 12/X. о год. $^{1}/_{2}$8 веч. по раз третий оперета „Das Veilchenmädel“ (2-ге pari-предст.) Завтра в пятницю (д. 13) о год. $^{1}/_{2}$8 Жоржа Онета „Der Hittenbesitzer“, людове представленє по цїнах знижених до половини. В суботу по раз І-ий „Ґейша“ 2-актова оперета О. Геля, музика С. Джонса (Suspendu пред.). В недїлю по полудни о год. $^{1}/_{2}$3. Ґрільпарцерова „Die Ahnfrau“ по цїнах знижених, а вечером „Ґейша“.

Видає товариство **„Руска Рада“** в Чернівцях.

За редакцию відповідає: Іван Захарко.

З друкарні товариства „Рускої Ради“ в Чернівцях під зарядом Івана Захарка.